

הלכות מצויות לראש השנה

עם דיני ראש השנה שחל בשבת

שאר דינים הנוהגים בראש השנה

ראש השנה

ברכת שהחיינו בקידוש
בקידוש ביו"ט ראשון מברכים ברכת שהחיינו. ובקידוש ליל שני, ילבש בגד חדש או יניח פרי חדש ויברך שהחיינו, (משום שי"א שאין אומרים שהחיינו דתרווייהו יומי קדושה אחת היא). ואם אין מצוי לו בגד חדש או פרי חדש, עם כל זה יאמר שהחיינו. [שו"ע סי' תר סע' ב] ומי"ב (סי"ק ב). ודעת הגרשו"א זצ"ל (מנח"ש ק"י ס' כ) דפירות חדשים שרוצה לאכול בליל א' דר"ה אין נכון להניחם לפני שבעת הקידוש כדי לפטורם בברכת שהחיינו שמבדל על הוי"ט, אלא יברך עליהם ברכת שהחיינו בפני"ע. ועי' בזה בשמעתא עמיקתא גליון קכ"ד.

סדר הפעודה
אכילת הסימנים בסעודה
יהא אדם רגיל לאכול בליל ר"ה (ויש נוהגים כן בבי' הלילות של ר"ה), רוביא דהיינו לתתן, כרתי, סלקא, תמרי, קרא. וכשיאכל רוביא יאמר: יהי"ר שירבו זכויותינו. כרתי: יכרתו שונאני. סלקא: יסתלקו אויבינו. תמרי: יתמו שונאני. קרא: יקרע גזר דינו ויקראו לפניך זכויותינו. [שו"ע סי' תקפ"ט סע' א]. ויש נוהגין לאכול תפוח מתוק בדש, ואומרים: תתחדש עלינו שנה מתוקה. ומבדל עליו העץ (אע"פ שאוכלה תוך הסעודה) ופוסט דהבש. [רמ"א (שם) ומי"ב (סי"ק א)]. ואפי' אם אצלו חדש עיקר הדין כן, עי' בהלכות קטנות (סי' סו) ובשמעתא עמיקתא גליון קצ"ה. ויש אוכלים רמונים ואומרים: שנרבה זכויות כרמון. ונוהגין לאכול בשר שמן וכל מיני מתיקה. [רמ"א (שם)]. וכמ"כ אוכלים ראש כבש (וי"א של איל, ואם אין לו יקח ראש מבעל חי אחר), לסימן שנהיה לראש ולא לזנב, וזכר לאילו של יצחק. [שו"ע (שם) סע' ב] ומי"ב (סי"ק ו). ויש נוהגים לאכול דג לסימן שנפרה ונרבה כדגים ולא יהיה עין הרע שולטת בנו. [פמ"ג (א"י רש הסימן)].

אופן אמירת יהי רצון
כשיאכל הסימנים אומר יהי רצון מלפניך כו'. [שו"ע סי' תקפ"ט סע' א]. ואומרו בשם השם. [מי"ב (סי"ק ב)]. ויאמר הבקשה אחר התחלת האכילה, מפני שאסור להפסיק בין ברכה לאכילה. [מי"ב (סי"ק ד)]. ובדיעבד אם אמר את הבקשה בין הברכה לאכילה אינו הפסק. [א"י (סי"ק ד) והמטה אפרים (אות א)]. ובסימנים שאין מברכים עליהם קודם אכילתם, י"ל הבקשה קודם האכילה. [הגר"צ פרק זצ"ל (מקראי קדש ימים נוראים סי' ז)].

סדר הסימנים
יש לברך על התמר, ואם אין לו יברך על הרימון, כי הם מין שבעה. ואם רוצה לברך על התפוח קודם כי כך מנהגו, לא יניח על השלחן הפירות מז' המינים, וכשמבדל על התפוח יכוון להוציא גם אותם בברכתו. [הגרשו"א זצ"ל (פ"א אות כו)]. וכן הוא מהכח"ח (אות יג).

ברכה על הסימנים שברכתם ארומה
י"א שעל השילקא, הכרתי והקרא, אין מברכים עליהם בתוך הסעודה כיון שהם תבשיל. [הגר"צ פרק זצ"ל (מקראי קדש ימים נוראים סי' ז אות א)]. וי"א שיש לברך ברכת בורא פרי האדמה על הקרא, שזה ודאי לא בא אצלנו מחמת הסעודה, ולפטור בזה שאר המינים. [הגרשו"א זצ"ל (מכתב במחזור המפורש לר"ה עמ' 8)]. ויש מסתפקים בדבר, ועל כן לדעתם יש לפטורם בברכה על דבר שבדאי אינו בא מחמת הסעודה. [הגרשו"א זצ"ל (אשרי האיש פי"ד אות ח) והגר"ק זצ"ל (חוט שני ר"ה עמ' מה)]. ומסתברא כדעה הראשונה.

אכילת דברים המוציאים
יש נמנעים מלבשל בר"ה מיני חומץ בארש"ט וכדומה, ועי"כ האוכלים דגים לסימנא שיפרו וירבו כדגים אין מבשלין אותן בחומץ. [מי"ב (סי' תקפ"ט סי"ק ד וסי' תר סי"ק ד)].

אגוזים, ענבים ופירות שלא נגמרו
יש מוקדים שלא לאכול אגוזים, שאגוז בגימטריא חטא, ועוד שהן מרבים כיחה וניעה ומבטלים התפלה. [רמ"א (סי' תקפ"ט סע' ב)]. ועי' עוד טעם בהגהות חת"ם (שם)]. וכמו כן יש מי שאומר שאין לאכול ענבים בר"ה (והטעם ע"פ סוד). [מי"ב (סי' תר סי"ק ד) בשם הגר"א]. ופרי שלא נגמר אינו סימן טוב לאוכלו. [מי"ב (סי' תר סי"ק ד) בשם המט"א].

יקנה"ז
מלאכה ביו"ט שני לפני הברכה
אסור לאכול או לעשות מלאכה לפני שיבדיל כמו בכל מוצי"ש. [עי' בביאור הלכה (שם) ומטה אפרים (סי' תקצ"ט אות ו)]. ואם צריך לעשות מלאכה, כגון אשה שמדלקת נרות יו"ט או שרצונה לבשל או לערוך שלחן לליל החג, תאמר "ברוך המבדיל בין קודש לקודש" (אבל אין לאכול עד שיקדש ויבדיל על הק"ו). [מי"ב (סי' רצ"ט סי"ק לו), וכת' באלף המגן (סי' תקצ"ט סי"ק ח) דאף לצורך סידור השולחן צריך להבדיל. ועי' בא"י (סי' רצ"ט אות כב), במי"ב (סי"ק מ) ובשע"י (אות נד)].

יקנה"ז
יו"ט שחל במוצ"ש מקדש על היין ואומר יקנה"ז. [שו"ע (סי' תע"ט סע' א)]. דהיינו יין, קידוש, נר, הבדלה וזמן (שהחיינו). [מי"ב (סי"ק א)]. ואין מברכין על הבשמים בכל מוצי"ש החל בליל יו"ט. ואומרים הבדלה זו מיושב כמו הקידוש (לנוהגים כן כל השנה). [מי"ב (סי"ק א)]. ועי' בכה"ח (סי' תע"ט אות כ) שלנוהגים להבדיל בישיבה בכל השנה אם חל מוצי"ש ביו"ט אומרים יקנה"ז הכל בעמידה (לנוהגים לקדש בכל השנה בעמידה). ועי' במאמ"ר (סי' תצ"ח סי"ק ב) וכת' שנוהגים לברך על הנרות שהדליקו לכבוד יו"ט.

הצמדת הנרות
י"א שמותר להצמיד שני נרות ע"מ לברך על אבוקה כמו בכל מוצי"ש, כי אין חשש כיבוי ע"י הפרדתם. [הגרשו"א זצ"ל (יו"ט שני כהלכתו פ"א הגה סח) ואג"מ (אור"ח ח"ה סי' כ אות ט)]. ויש מי שאומר שיש לחוש לכיבוי כשמפריד הנרות. ועל כן כדאי יותר באופן זה לברך על נר אחד בלבד. [אור לציון (ח"ג פ"ח הגה א)]. ודעת הגרשו"א זצ"ל (יו"ט שני כהלכתו פ"א הגה סז) שלא יחבר הלהבות כי קרוב הדבר שיכשול באיסור כיבוי כי עלול לטפוף השערה על הלהבה ולכבותה. אולם דעת האג"מ (שם) דלא חיי' לזה, עי"ש טעמו. וכן דעת הגרשו"א זצ"ל (שם)]. ולמעשה יחבר הלהבות וישתדל לכתחלה שהפתילות לא יגעו זו בזו, ואם נעור ראשי להפרידם. [הגרשו"א זצ"ל (שם)]. והגר"ק זצ"ל (ארחות רבנו ח"יב עמ' קיא) נהג לחברם. ועי' משי"כ בזה בסיד' בשמעתא עמיקתא גליון תקכ"ג].

לבישת קיטל
מנהג לבישת הקיטל (בר"ה וביו"ט)
יש נוהגים ללבוש קיטל בתפילת שחרית ומוסף של ר"ה. [מט"א (סי' תקפ"ט אות א) ומקו"ח (סי' תרי אות ד)]. וכן יש נוהגים ללבושו ביוה"כ בכל התפלות. [רמ"א (סי' תרי ע"ד)]. ויש נוהגים ללבוש בגדים לבנים, עי"ש ברמ"א. ועי' עוד במי"ב שם שם יש שנוהגות ללבוש בגדים לבנים].

ללבוש בשנה הראשונה אחר הנשואין
י"א שאף בשנה הראשונה אחר הנשואין לובשין קיטל. [קצת המטה (סי' תרי סי"ק טו)]. וי"א שיש שנהגו להמנע בשנה זו. [מהר"ם שיק (אור"ח סי' כח)]. ומי"מ אם אחד רוצה ללבושו אף לשיטה השניה אין גוערין בו. [מהר"ם שיק (שם)].

אבל בלבישת הקיטל
אבל בתוך י"ב חודש על אביו או אמו או תוך ל' על שאר קרובים, רשאי ללבוש קיטל. ומי"מ יש מקומות שנוהגים שאין האבל לובשו. [מי"ב (סי' תרי סי"ק ח)].

כניסה לבית הכסא עם קיטל המיוחד לתפלה
אין להיכנס לבית הכסא לעשות צרכיו בעודו לבוש קיטל, משום שהוא מיוחד לתפלה. [מי"ב (סי' כא סי"ק יד וסי' תרי סי"ק יח)]. אולם כדי להטיל מים בלבד מותר. [מי"ב (שם)]. וי"א שלצורך זה אפילו לבית הכסא קבוע מותר. [מט"א (סי' תרי אות יב) וכה"ח (שם אות לו)]. ובארחות רבנו (ח"ב עמ' רח) הביא שכן נהג בעל הקהלות יעקב]. ויש אוסרים להכנס לבית הכסא קבוע. [הגרשו"א זצ"ל (תפלה כהלכתה פ"ג אות סז הגה קפ"ז)]. ומקום העומד רק להטיל מים אינו בכלל בית הכסא קבוע, ומותר להיכנס לשם עם הקיטל לכל הדעות, אלא אם כן בית הכסא קבוע באותו חדר ללא הפירה (של צורת הפתח וכדומה).

הלובש את הקיטל אף בליל הסדר או סעודת ראש השנה
הלובש את הקיטל גם בסעודת ר"ה, רשאי להיכנס עמו לבית הכסא, שבאופן זה שוב לא נחשב לבגד מיוחד לתפלה. אולם אם נוהג ללבושו (חוץ מלצורך התפלה) רק בסעודת ליל הסדר, אינו רשאי להכנס בו לבית הכסא כי באופן זה אינו יורד מקדושתו כיון שליל הסדר הוא לילה של מצוה. [הגרשו"א זצ"ל (גנוי הקדש פ"ח הגה ח)].

דיני הש"ץ
ש"ץ הראוי לימים נוראים
ראוי שיהיה הש"ץ בעל תשובה, גם ראוי שילמד הכונות מהתפלות המבוארות בהזוהר. ונהגו שמי שהתחיל להתפלל (או לתקוע) אפי' פ"א אין ליתן המצוה לאחר. ואם חלה הוא ביד הקהל להעמיד אחר ומי"מ כשחוזר לבריאיותו המצוה חוזרת אל הראשון. ואם יש ממי' בשביל זה לא יתפלל אע"פ שיתפלל מי שאינו הגון. [מי"ב (סי' תקפ"ט סי"ק יא)]. ואין ממנים ש"ץ נער שלא נתמלא זקנו. [מי"ב (סי' נג סי"ק כד)].

אבל

אבל תוך י״ב חודש על אביו ואמו [או תוך שלשים על שאר קרובים], אסור לעבור לפני התיבה בר״ה ויוה״כ, כי דינם כרגלים לכל ענין. ואם אין חזן אחר מותר אפילו בר״ה ויוה״כ. [מ״ב (סי תקפא ס״ק ז)]. ועי בגי מהרש״א (ויו״ד סי שצט) מש״כ לענין ש״ץ קבוע].

עבר עבירה מפורסמת

אין למנות לש״ץ בימים הנוראים מי שעבר עבירה מפורסמת, כגון הליכה לערכאות וכדו', אפילו עבר עליה פ״א בלבד ואפי' בשוגג. אבל בכל עבירה אין להחמיר בזה. [הגרשז״א זצ״ל (שם אות ח) דלא כמשמעות סתימת המ״ב בסי' גיג (סי״ק פב)].

קבלת שחר

י״א שאסור לשכור חזנים להתפלל בשבת ויו״ט משום שנמצא מקבל שכר שבת ויו״ט (וה״ה בעל תוקע בר״ה), ויש מי שמתיר (כי במקום מצוה לא גזרו רבנן). והעיקר כדעת המחמירים. [שו״ע (סי' שו סעי ה) פסק כדעה ראשונה להחמיר. וטעם האיסור שכתבנו הוא מהמ״ב (סי״ק כב)]. וי״א שאם יתפלל גם בימות החול (או תוקע בחודש אלול) ומשלם לו לחודש או לשבוע בבת אחת, לכל הדעות מותר. [רמ״א (שם)]. ולמעשה נוהגים להקל לשכור לשבתות לחוד, והחושש לדברי האוסרין לא יקצוב בתחלה ומה שלוקח אח״כ י״ל שהוא דרך מתנה. [מ״ב (סי״ק כד)]. ועי״מ לצאת לכו״ע, חזן המקבל שכר עבור תפלתו בימים הנוראים, ידקדק להתפלל עוד תפלה אי חשובה, כגון סליחות וכדו', בימות החול, כדי שיחשב שכר יו״ט בהבלעה. (אבל עי״ז שיתפלל מנחה רגילה של חול וכדו' מסתבר דאין להקל, כיון דכו״ע ידעי שאין נותנים שכר בעבור זה). [אלף המגן (סי' תקפא ס״ק כד) והגרשז״א זצ״ל (שש״כ פכ״ח הגה קמה)]. ומי״מ אסור לשכור החזן או התוקע בשבת ויו״ט גופא רק מער״ש. [מ״ב (סי״ק כב)].

סימן ברכה

הנוטל שכר לתקוע שופר בר״ה או כדי להיות ש״ץ (או לתרגם) בשבתות ויו״ט, אינו רואה מאותו שכר סימן ברכה. [שו״ע (ססי תקפא סעי ה) ומ״ב (סי' שו סי״ק כב)]. אלא ש״א שכל זה באיש אמיד, אבל הנצרץ לצורך פרנסתו אין חשש. [ארחות חיים (שם סי״ק ג)]. ויש מלמדים זכות לחזנים שנקבלים שכר. [א״א מבוטשאטש (סי תקפא)]. וכמו כן אם אינו קוצב שכר אלא מקבל לאחר מכן בתורת מתנה אין חשש. [עיי בשערי׳ (סי' שו אות ה') בשם הר הכרמל ובמ״ב (סי״ק טו)]. וכמו כן אם מקבץ שכר בהבלעה ודאי מותר. [עיי רמ״א (סי' שו סעי ה)].

בשכר או בחנם

שליח צבור בשכר עדיף על שליח צבור בחנם [שו״ע (סי' נג סעי כב)], כי בזה אין אחר שאינו הגון רשאי לפשוט רגלו להתפלל, ואם היה בחנם השרות נתונה לכל וכפרוץ הדבר יעלה מי שאינו הגון, ועוד שהש״ץ יהיה בעצמו יותר נוהר בתפלתו ובתיקונו הואיל ושכיר הוא. ואף שיש אפשרות להשיג בחנם מי״מ צריכין העניים ג״כ לתת לשכירות הש״ץ כי ש״ץ בשכר עדיף. [מ״ב (סי״ק ג)].

שת״ית מממנים להנעים הקול

מותר לאכול שרפים מתוקים ולגמוע ביצה חיה כדי להנעים הקול כי לאו לרפואה הוא ועל כן לא שייך לגזור בזה משום שחיקת סממנים. [שו״ע (סי' שכח סעי לח) ומ״ב (סי״ק קכב)]. ועי״כ מותר להשתמש בתרכיזים למיניהם לשפור הקול או למנוע צרידת קול הנגרמת מהליחות שברגון. [שגב הלוי (ח״ח סי' פג)], והין כן אף אם אינן עשויים ממאכל בריאים. [שו״ע (שם)]. וביאר המ״ב (סי״ק קכ) עי״פ המ״א שכ״ז אם לא בא לחזק מזוג, אבל אם מחזק מזוג אסור אע״פ שאינו חולה. ועיי בערוה״ש (אות מה) שלדעתו גם השו״ע מודה לדברי המ״א בזה].

לצורך ריפוי הגרון

אם יש לו מכה בגרונו מותר לאכול או לשתות מאכל או תרכיז אפילו העשוי ממאכל בריאים וכדומה ע״מ לרפותה. [שו״ע (שם סעי לו). ומשייכ מכה בגרון כ״כ בהלכות קטנות (ח״א סי' קא) ובשבט הלוי (שם)]. ולש״ץ דרבים אם יש משום כבוד הבריות מותר לעשות כן בצנעה. [דקדק״ל כה״ב דוחה איסור דרבנן אפי' בקום ועשה. וכן יוצא מהמהר״ח אור זרוע (סי' נז-נ), ועיייש שהתיר משום כהו״ב בצינעא ומשום דאיכא כבוד שמים בבסומי קלא לצורך התפלה. והובא בדעת תורה (כאן) ובשבט הלוי (שם)].

דיני התפילה

כריעה בתפלה

יש נוהגים להתפלל בר״ה בכריעה. [שו״ע (סי תקפב סעי ד)]. והנוהג כן יתפלל בכריעת ראשו עם גופו בלבד. [מ״ב (סי״ק ג)]. וצריכים לזקוף בסוף הברכות. [שו״ע (שם)], והיינו קודם שיאמר ברוך אתה. וה״ה בתחלת הברכה. [מ״ב (סי״ק יד)]. ובברכות שתיקנו לכרוע בהן יזקוף עצמו כמה תיבות לפני שיאמר ״ברוך אתה״. [מ״ב (סי' קיג סי״ק ו)].

תפלה בקול

אף על פי שבכל ימות השנה מתפללים בלחש, בר״ה נוהגין לומר בקול רס. ולא חיישינן שמא יטעה חברו מחמתו, כיון שמצויים בידם מחזורים. [שו״ע (סי תקפב סעי ט)]. ומי״מ י״א שמי שמתפלל בלחש משובח יותר, אלא אם כן אינו יכול לכוון בלא זה. [כה״ח (אות נו) בשם השל״ה ועי״פ הוזהר והאריי זי״ל].

בכי בראש השנה

האריי ז״ל היה נוהג לבכות בר״ה ויוה״כ, ואמר שמי שאינו בוכה בימים אלו אין נשמתו טובה ושלמה. [הובא בכה״ח (סי תקפב אות ט)]. מאידך דעת הגר״א שאין לבכות בר״ה. [מעשה רב (אות רו) הובא בכה״ח (שם)]. ונוהגים כדברי האריי ז״ל אפילו כשחל ר״ה בשבת. [מט״א הובא בכה״ח (שם)]. וי״א שאין כאן מח', שלכל הדעות אין לבכות מחמת דאגה על מעשים שעשה, אבל בכי מחמת דביקות והתרגשות שאינו בכי של צער מותר לכל הדעות גם בר״ה. [הגרני״ק זצ״ל (חוט שני ר״ה עמי טא) ותשובות והנהגות (ח״ב סי' רסח)].

בקשות פרטיות

מותר לבקש בקשות פרטיות בתפלת הלחש ב״אלוקי נצור״. [החזו״א (ארחות רבנו ח״ב עמי קפא אות כז) והגרשז״א זצ״ל (הליכ״ש פ״א אות טו)]. אלא שראוי להימנע מזה כי עיקר היום הוא ״מלכויות – כדי שתמליכוני עליכם״. [הגרשז״א זצ״ל (שם הגה 58)]. ואף על פי שאסור לשאול צרכיו בשבת, מי״מ בר״ה שחל בשבת מותר. [הגרשז״א זצ״ל (שם אות טו)].

שכח לומר יעלה ויבא

השוכח יעלה ויבא בתפלתו בר״ה אינו חוזר, כיון שהזכיר את יום הזכרון. [הגרשז״א זצ״ל (שם פ״א אות יא)].

חתם מקדש ישראל והזמנים

טעה בתפלת ר״ה בברכה האמצעית ולא חתם ״מלך על כל הארץ מקדש ישראל ויום הזכרון״, אלא ״מקדש ישראל והזמנים״, לא יצא ידי״ח וחוזר להתפלל. [מטה אפרים (סי תקפב אות יח)]. ואם נזכר לאחר שהתחיל רצה צריך לחזור מ״אוי״א מלודך, ולכל הפחות מ״קדשנו במצותיך״, ולחתום הברכה כתקונה. [הגרשז״א זצ״ל (שם אות ג)].

אבינו מלכנו

מנהג בני אשכנז לומר אבינו מלכנו על הסדר. ואם ר״ה חל בשבת, אין אומרים אותו (כי אין שואלין צרכים בשבת). [רמ״א (סי תקפד סעי א) ומ״ב (סי״ק ד)]. וכן כשחל יום ב' דר״ה בער״ש במנחה אין אומרים אבינו מלכנו. [מ״ב (שם)]. וצ״ל מחה והעבר חטאינו ופשעינו, כי יש לבקש תחלה על הקל ואח״כ על החמור. וכמו״כ יש לומר כלה הכ״ף בפת״ח והלמ״ד בצירי״. [ראמבר רוע גזר בבשימה אחת. [מ״ב (סי״ק א)].]

מצות עשה לשמוע קול שופר

מצוה מהי״ת לשמוע קול שופר בר״ה (ואין המצוה לתקוע בשופר). [הרמב״ם (שופר פ״א). וכי״כ הראי״ש (ר״ה פ״ד סי' ז) דמברכים לשמוע קול שופר משום דבשמיעת קול שופר הוא יוצא. וכן פסק השו״ע (סי תקפא סעי ב). דלא כהסמ״ג (עשה מב) שכתב דמ״ע היא ״לתקוע״. ועיי בזה בשמעתא עמיקתא גליון עי״א].

נשים

נשים, להסוברים שקבלו עליהן חובה לשמוע תקיעת שופר (עיי בזה להלן), אסור להן לאכול לפני התקיעות. ואם מרגישות חולשה וכדומה מותר להן לאכול. וכל זה לענין אכילת פת יותר מכביצה, אבל פחות מזה יכולות לכתחלה לאכול אף אם אינן חלשות. [קשו״ע (סי קכט אות יט) וחי״א (כלל קמא)]. ועיי להלן האם נשים קבלו עליהן חובה לשמוע תקי״ש.

שמיעת התקיעות בעודו מתפלל

יחיד שלא סיים תפילת לחש והגיעו צבור לתקיעות, יפסיק בתפלתו וישמע התקיעות, אך לא יאמר ״היום הרת עולם וכו״״. [עיי באג״מ (אורח חיא סי' קע וח״ב סי' יד)].

לתקן את הבעל תוקע בעודו מתפלל

מקום שנוהגים לתקוע בתפילת לחש, ובעל התוקע טעה, אסור לשוח באמצע ולגעור בו, שכבר יצאו בתקיעות דמיושב. ואף אם לא שמעו התקיעות דמיושב יחזרו ויתקעו אחר התפלה אותו סימן שטעה ודיו. [מ״ב (סי תקצא סי״ק א)]. ומי״מ נוהגים לעשות לו איזה תנועה וממילא יבין הבעל תוקע שטעה ויתקן. [כה״ח (אות ו)].

תקיעת שופר

דיני הברכות

נוסח הברכות

קודם שיתקע יברך : לשמוע קול שופר. [שו״ע (סי תקפא סעי ב)]. ובדיעבד אם בירך לתקוע בשופר, או על תקיעת שופר, או לשמוע בקול שופר, יצא. [מ״ב (שם סי״ק ד) דלא כפרי״ח]. בתיבת ״קולי״ יגביה את קולו ויארץ קצת. [מט״א (סי תקפא אות ג)].

ברכת שהחיינו

ביום ראשון של ר״ה מברכים ברכת שהחיינו. וביו״ט שני, דעת השו״ע שלא מברכים. ואם חל יו״ט ראשון בשבת, מברך שהחיינו ביום השני. [שו״ע (סי תר סעי ג)]. אולם דעת הרמ״א שיש לברך שהחיינו אף ביום שני (אפילו אם חל יום ראשון בחול), וכן המנהג אצל בני אשכנז. ומי״מ לכתחילה טוב שילבש הבעל תוקע בגד חדש ויכוון לפטור גם מצות שופר. [רמ״א (שם)]. ובן ספרד השומע תקיעת שופר מבן אשכנז ביו״ט שני של ר״ה, מותר לו לענות אמן על ברכת שהחיינו, אע״פ שלמנהג הספרדים אין מברכים, דהואיל וכך הוא סדר המברך לא חשיב הפסק. [הגרשז״א זצ״ל (הליכ״ש פ״ב הגה כב)].

לא שמע הברכות מחש״ץ

מי שבא לבית הכנסת אחר שבירך הש״ץ הברכות קודם שהתחיל לתקוע, יברך לעצמו בלחש. [מ״ב (סי תקפא סי״ק יא) וכחי״ח (אות לד)]. ואם הבעל תוקע התחיל לתקוע כשהוא עודו מברך, אם כוון לצאת ידי״ח התקיעות והברכות, יצא. [עיי היטב במ״ב (סי קסז סי״ק מה) ובשע״צ (שם אות מג). ועיי בזה בשמעתא עמיקתא גליון קע״ח].

לא בירך עד ששמע ל' קולות

י״א שמי שלא בירך לפני התחלת התקיעות, אפילו אם שמע ל' קולות (כי בזה ייד״ח מהי״ת) עדיין רשאי לברך. [פרי הארץ (סי' ט) ועיקרי הד״ס (סי' ל אות א)]. וי״א שבאופן זה שוב אינו יכול לברך. [כה״ח (אות לט) משום סב״ל, עיינ״ש]. והעיקר לבני אשכנז כשיטה הראשונה. [כן מבואר בשערי ברכה (דיני ברכת מצות סי' תקפא אות ה) הובא להלן. וכן משמע מהפרי״ח (סי״ק ג) ומהאלף למטה (סי״ק ט). ועיי בכה״ח (אות לו)].

זמן הראוי לברך שמע הברכות

אם לא הסיק לברך עד שהבעל תוקע התחיל לתקוע תקיעות דמיושב, יש מי שאומר שימתין ויברך קודם שישמע התקיעות דמעומד. [שערי ברכה (שם)]. וי״א שיכול לברך אפילו בסדר דמיושב כל שנשאר תקיעות לשמוע (אלא ש״א שאם כבר שמע ל' קולות שוב אינו מברך). [פרי״ח (סי״ק ג), האלף למטה (סי״ק ט) וכחי״ח (אות לו). ועיי בפמ״ג (א״א סי״ק ג)]. ויברך בין סדר לסדר. וכן עיקר. [קיצור הלכות המועדים (תקיעות אות כז)].

אכילה לפני התקיעות

אסור לאכול לפני מצות תקיעת שופר. [מ״ב (סי תרצב סי״ק טו)]. פרט למי שחלוש שמותר לו אכילת ארעי (עד כביצה מזונות, או פירות וכדו' אפילו יותר). [מ״ב (סי תרצב סי״ק טו). ועיינ״ש בסי תלי״א סי״ק ו]. ומי״מ הנוהג לאכול לפני התקיעות יש לו על מה לסמוך (ויזהרו שלא לאכול אלא אכילת ארעי כנ״ל). [הגרשז״א זצ״ל (הליכ״ש מועדים פ״ב אות א) והגרשז״א זצ״ל (אשרי האיש פט״ז אות יח)]. ובפרט כשרבים אוכלים יחד שמוזכרים אי לשני לשמוע התקיעות (אלא דאף בכה״ג יש להיזהר לכתחלה שלא לאכול אלא אכילת ארעי). [הגרשז״א זצ״ל (שש״כ פני״ב הגה נב) ותשובות והנהגות (ח״ה סי' קעט ד״ה ונראה). ועיי במ״ב (סי פט ססי״ק כב)], ואם ממנה שומר שיוזכרה לבוא לשמוע את התקיעות עדיף טפי. [צ״א (ח״ו ססי״ז)]. ביו״ט ב' שחובת התקיעות מדרבנן, מעיקר הדין מותר לטעום (עד כביצה מזונות, או פירות וכדו' אפילו יותר). [עיי במ״ב (סי תלא סי״ק ו). וכי״כ בקובץ תשובות (ח״ג סי' פט). והארנבו בסי״ד בשמעתא עמיקתא גליון קצ״ח].

ביו״ט שני

ביו״ט ב' שחובת התקיעות מדרבנן, מעיקר הדין מותר לטעום (עד כביצה מזונות, או פירות וכדו' אפילו יותר). [עיי במ״ב (סי תלא סי״ק ו). וכי״כ בקובץ תשובות (ח״ג סי' פט)].

נשים

נשים, להסוברים שקבלו עליהן חובה לשמוע תקיעת שופר (עיי בזה להלן), אסור להן לאכול לפני התקיעות. ואם מרגישות חולשה וכדומה מותר להן לאכול. וכל זה לענין אכילת פת יותר מכביצה, אבל פחות מזה יכולות לכתחלה לאכול אף אם אינן חלשות. [קשו״ע (סי קכט אות יט) וחי״א (כלל קמא)]. ועיי להלן האם נשים קבלו עליהן חובה לשמוע תקי״ש.

להאזנה לשיעורי בעמח"ס שמעתא עמיקתא שליט"א במספר ישיר 073-295-1244

להצטרפות לרשימת התפוצה ללא עלות יש לשלוח דוא"ל למערכת: amikta@amikta.co.il

© שמעתא עמיקתא – להצלחת התורם ומשפחתו – לשאלות והערות ניתن להתקשר לפל' 052-767-0503